

állapotú falalpozást bontottunk ki. A szelvény és a mellette levő 4. kutatóárok kisebb részének mélyítése során nyilvánvalóvá vált, hogy korábbi periódussal is számolni kell: ennek során építették a 3. szelvényben (2010) és 4. kutatóárokban megfigyelt, ÉNy–DK irányú „4.” falat, majd ennek visszabontása és a feltöltés után alakították ki a kemény felületű járósíntet a cölöpökkel és a rossz megtartású falat. Talán egy mindkettőnél korábbi építési szakaszra utal egy V-átmetszetű, Ny–K-i irányú árok, amely ezen rétegek alatt helyezkedik el, s mélysége, illetve kiképzése alapján kapcsolható a rá merőleges irányú, 1. kutatóárokban megfigyelt árokhoz.

Az 5. szelvényt az 1. szelvény (2010) és az 5. kutatóárok (2009) között jelöltük ki. Itt is megfigyeltük az 1. szelvényen keresztülhúzódkó ÉNy–DK irányú, 100 cm széles, habarcsos elbontott falalpozást és ennek csatlakozását az 5. kutatóárokban talált falszakaszhoz. Ettől a vár központi része irányában vastag omladékréteget találtunk, valamint alatta szintén vastag feltöltési réteget, ennek kialakítása majd csak a további feltárások alapján vizsgálható. A szelvény ÉK-i végén egy keskenyebb falszakasz került elő, amelyet az 5. kutatóárok ÉK-i végén is megfigyeltünk.

A 6. szelvényt az 1. és 4. kutatóárok, valamint a 2. szelvény (2010) közötti részen jelöltük ki. Itt megfigyelhettük a 4. szelvényben tapasztalt jelenséget, hogy egy korábbi falra, amelyet minden valószínűség szerint visszabontottak, azzal nem teljesen egyező irányban újabb falat emeltek. Méretéből és alapozási mélységéből adódóan valószínűleg egyszintes épület lehetett ez utóbbi. A korábbi falszakaszhoz kapcsolódott a 2. szelvényben megfigyelt ÉK–DNy-i irányú fal, amelyet szintén visszabonthattak. A két szakasz által közrezárt sarokban valamiféle főzhely/tüzelőberendezés nyomát találtuk, erre utalt az, hogy a sárga agyagos, köves alapon négyszögletes alakban téglalenyomatot találtunk, s a betöltés egy részen erőteljesen sötétszürke-fekete, hamus jellegű volt. Mivel a helyiség padlója nem rendelkezett borítással, így inkább konyhaként kellene meghatározni a funkcióját.

Az 1. kutatóárok ÉK-i végét ismét kibontottuk, tovább mélyítettük. A korábban kibontatlanul hagyott kőomladék alatt, váltakozva, több rétegen keresztül sárgásszürke átégett agyagréteg és hamus réteg váltotta egymást, hasonló jelenséget a szomszédos 2. szelvényben is megfigyeltük. Továbbá a szomszédos szelvényben megfigyelt kisebb cölöpsor folytatása is napvilágra került.

Az előkerült leletanyag a Kuny Domokos Megyei Múzeumba került.

LÁSZLÓ JÁNOS – SCHMIDTMAYER RICHÁRD

256. Osztopán, Kis-mező észak (KÖH 47053)

(Somogy megye) Á, Kk

A lelőhely Osztopántól DNy-ra található, az Osztopán–Somogyfajsz műúttól D-re, a vasúttól és a Pogány-völgyi-víztől K-re egy domboldalban. 2011. november 16-án régészeti szakfelügyeletet és terepbejárást végeztünk a lelőhelyen. Viszonylag jó észlelési körülmények mellett sok kerámiát, néhány csonttöredéket, 2 téglatöredéket, és 1 nagyobb salakdarabot

gyűjtöttünk. A kerámialeletek alapján a telep a 13–16. század között volt lakott. Megállapítottuk, hogy a lelőhely nagyobb területre terjed ki, mint a korábban ismert állapot.

Munkatárs: Deák Ferenc egyetemi hallgató.

VARGA MÁTÉ

257. Ócsa, 35. lelőhely (Mádencia-dűlő) (KÖH 90349)

(Pest megye) B, I

2011. április 20-án lakossági bejelentés nyomán leletmentést végeztünk Dabas és Ócsa közigazgatási határán, az ún. Mádencia-dűlőben. A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága Ócsai Tájvédelmi Körzetének munkatársai április 14-én facsemetéket telepítettek, és az egyik gödör kiásása során kerámiatöredékeket találtak. A helyszín Ócsa D-i határában található, a tájvédelmi körzet része. Régészeti lelőhelyet ebben a határrészben mindeddig nem ismertünk.

A kerámiatöredékek előkerülési helyén egy kb. 2×1,8 m-es szelvényt nyitottunk. Ebben egy nagy méretű, hasasodó urna került elő (peremét a facsemete ültetésekor megsértették), amelynek száját egy nagy méretű, füles tállal borították le. Az urna Ny-i, DNy-i oldalán, a tál hasvonalának magasságában egy kis füles bögrét is találtunk. Az urna felszedése után kiderült, hogy csak föld volt benne, kalcinált csontokat sem az edényekben, sem mellettük nem találtunk. A leletek a középső bronzkori Vátya-kultúrába tartoznak.

A tavaszi leletmentést követően 2011. július 27–29. között a facsemete ültetéshez ásott 1,3 m széles és 70 cm mély, 20 m hosszú árkot átvizsgáltuk, de további sírok nyomaira nem bukkantunk.

További sírok felkutatása érdekében a területen geofizikai felmérést végeztünk Geoscan Fluxgate FM256 gradiométerrel. Ennek során 3600 m² felmérése után két mágneses eltérést szondáztunk meg két kisebb szelvényben. Az 1,5×1,5 m-es 2. szelvényben egy lelet nélküli, bizonytalan korú gödröt tártunk fel. A 4×1,5 m-es 3. szelvényben egy bizonytalan ovális körvonalú, néhol keményebb földrétegű beásás nyomait észleltük. Ebből a rétegből került elő, kb. 60 cm mélyen, egy középső bronzkori edény: a Vátya-kultúra időszakába sorolható, de a dunántúli mészbetétes kerámia típusát képviselő díszített, közel ép ivóedény. A magnetométerrel vizsgálható területen további anomáliákat nem állt módunkban letesztelni. Ennek ellenére feltételezhető, hogy a nem vizsgálható fás területen további bronzkori sírok találhatók.

Munkatársak: Rác Tibor (PMMI) régész; Nagy László (Ócsai Tájvédelmi Körzet).

KULCSÁR GABRIELLA – PATAY RÓBERT – POLÁNYI TAMÁS

258. Ófehértó határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, R, B, Sza, Ú

Az M3 autópálya Nyíregyháza–Vásárosnamény közötti szakaszának építéséhez kapcsolódóan a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ, illetve megbízásából az ELTE Régészettudományi Intézet 2011-ben az alábbi régészeti lelőhelyek megelőző feltárását folytatta.

Almezői-dűlő (M3-210. lh., KÖH 51421): 2011. március 23.–április 18. között folytattuk a lelőhely 2010-ben megkezdett feltárását.⁶³ Az ÉK–DNy irányú lelőhely Ófehértó DNy-i határában helyezkedik el és középső része egy ÉÉNy–DDK irányú homokdombon fekszik. A kutatás a lelőhely középvonalát érintette, ahol mindösszesen 2842 m² nagyságú felületet tártunk fel. A lelőhely összefügg az alább részletezett M3-253, KÖH 70773 lelőhellyel. A lelőhelyet vastag humuszos homok takarta, mely a dombtetőn elvékonyodott. A barna humuszos homok alatt barna homokréteget, majd ez alatt már az altalajt találtuk meg. Az objektumok a barna homokréteg tetején jelentek meg és az aljuk lenyúlt az altalajba. A dombtetőn az elvékonyodó humuszos homok erősen homokossá vált, és alatta sárga ártéri üledék volt. A teljes terület mezőgazdasági munkával bolygatott.

Az autópályával párhuzamos dűlőt kialakítását megelőző feltárás során 2010–2011-ben összesen 106 objektum (hulladék- vagy tárológödörök, 2 kút és 1 árok) került napvilágra, melyek a leletanyag alapján egy kora bronzkori (Szaniszló-kultúra) és egy szarmata (4–5. század) telephez köthetők. A dombtól ÉK-re, főleg a legmélyebb részen csak bronzkori, a domb ÉK felé eső oldalában inkább szarmata, a dombtól DNy-ra főleg bronzkori gödörök, majd a csatorna felé közeledve újra szarmata objektumok voltak; a fentebb említett domb ÉK felé eső oldalán sűrűn helyezkedtek el.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

A feltárás munkatársai: Pásztor István, Kelemen Péter, Ligeti Gábor technikusok.

Almezői-dűlő (M3-253. lh., KÖH 70773): 2011. április 18.–szeptember 23. között folytattuk a 2010-ben megkezdett megelőző régészeti feltárásokat a lelőhelyen.⁶⁴ A KÉK–NyDNy irányban hosszan elnyúló lelőhely Ófehértó DNy-i határában helyezkedik el, és K-i széle összeér a 2009–2010-ben kutatott Almezői-dűlő, M3-18–19; KÖH 34788 lelőhellyel, D-i széle pedig a fenti M3-210, KÖH 51421 lelőhellyel. Mindösszesen 781 objektumot tártunk fel (hulladék- és tárológödör, kút, víznyerőhely, sír, épület, kemence), melyek egy kora bronzkori és egy szarmata telephez, illetve egy szarmata körárok temetőhöz köthetők. A kora bronzkori objektumok a tájból kissé kiemelkedő homokos platón, a szarmaták pedig a platótól Ny-ra helyezkednek el, néhány eset kivételével.

A lelőhely K-i részén a kora bronzkori Szaniszló-kultúrához köthető telepjelenségeket találtunk. Az objektumok elhelyezkedése alapján ezek jelentik a 2009 – 2010-ben az Almezői-dűlő, M3-18 – 19. lelőhelyen feltárt bronzkori telep Ny-i szélét. A telep D-i irányban is folytatódott (ld. a fent részletezett Almezői-dűlő, M3-210. lh-et). Így a három lelőhelyen együttesen a Szaniszló-kultúra legnagyobb magyarországi telepészletét találtuk meg, melyhez hasonló nagyságút sem Kelet-Szlovákiában, sem Északnyugat-Romániában nem tártak még fel a kutatók.

A feltárt terület többi részén egy szarmata település nyoma, illetve temetőrészletét tártuk fel. A felszínt egy ÉNy–DK irányú domb kettévágta, melynek a K-i lábánál megjelentek a szarmata objektumok, majd a dombon kissé keveredtek a sírokkal, ezt követően a Ny-i lábánál sűrűsödtek, a csatornán túl pedig elvéve találtunk néhányat. A teleprészen több gödörben kutyavázat, illetve háromban emberi temetkezést találtunk. Az egyik esetben a megközelítőleg zsugorított helyzetben eltemetett ember mellé egy kutyát is eltemettek. Az egyik kutyavázat tartalmazó tárológödörben pedig a két kutya mellé egy macskát is elhelyeztek. Néhány gabonatarló gödörben kiégetés nyomát is meg tudtuk figyelni. A lelőhely Ny-i részét egy csatorna választotta ketté. A csatorna előtt közvetlenül csak víznyerőgödörket találtunk, illetve a csatorna és a Máriapócsi-főcsatorna között egy alapárkos, cölöpszerkezetes épület nyomait tártuk fel. A síroknak közel fele emberi vázat nem tartalmazott a rablások miatt, és a maradék többségében is csak nagyon hiányos vázakat találtunk. A rablások mellett feltételezhető, hogy a talajviszonyok és a ruha anyaga, melyben eltemették az embereket, közre játszott abban, hogy csontokban ennyire hiányos sírokat találtunk. A szarmata telepet és a sírokat a leletanyagok alapján a 4–5. századra lehet datálni. A szarmata és a kora bronzkori régészeti jelenségek nem keveredtek egymással, kivéve egy-két objektum esetében.

A Máriapócsi-csatorna közelében az egyik gödörből újkori leletanyag került napvilágra. A késő rézkori leletek pedig a szarmata telep legsűrűbb részén szórványként, illetve egy objektumból kerültek napvilágra.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumban kerül végleges elhelyezésre.

A feltárás munkatársai: Kelemen Péter, Ligeti Gábor, Paróczay Petra, Pásztor István technikusok.

Tapasztó-föld (M3-26. lh., KÖH 34789): Az 5429 m² felület megelőző feltárására két szakaszban, 2010. május 31. és 2010. július 2., majd 2011. május 2–13. között került sor. A kényszerű leállás a humuszolás során feltört talajvíz miatt vált szükségessé. A lelőhely egy homokdomb Ny-i oldalán húzódik, a nyomvonalától D-re, a mezőgazdaságilag művelt területen is gyűjthető leletanyag. A feltárára kijelölt terület K-i – magasabban fekvő – harmadában lehetett régészeti objektumokat megfigyelni.

Az altalajtól alig eltérő színű, kevés kerámiát és paticsot tartalmazó betöltés alapján észlelhető 30 objektum a középső neolitikum időszakára keltezhető. A környék lelőhelyeire jellemzően a humuszolás és a nyelés során nagy mennyiségű, a talajművelés során átfogatott kerámia-leletanyag került elő, melyeket objektumhoz nem lehetett kötni és az észlelt foltok az egykori gödörök alját jelezték, vagyis a régészeti jelenségek többségét a mezőgazdasági munkák megsemmisítették. Az észlelt, kisebb csoportokba rendeződő tároló- és agyaggyerő gödörök feltárását a magas talajvízszint erősen megnehezítette, mert 40 cm-es mélyég alatt már vízben kellett dolgozni. Ez a környezet a megfigyelések pontosságát és a leletanyag észlelését is nehezítette. A feltárás során előkerült kerámia alapján a lelőhely az alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájához köthető, bár a leletanyag összetétele szegényesnek nevezhető. A jelleg-

63 RKM 2010, 313–314,

64 RKM 2010, 313.

telen tárolóedény-töredékek nagy száma mellett a finomkerámia mennyisége igen alacsony, a köeszközök között obszidiántöredékeket találni és az állatcsont, mint leletanyag hiányzik a területről. Ez a jelenség talán a talaj savas összetételével magyarázható. Az erős mezőgazdasági bolygatás miatt épületekre utaló cölöphelyek vagy árkok nyomait nem lehetett megfigyelni, csupán a gödör csoportok által körülvett területek utalnak az egykori épületek esetleges helyére.

Munkatárs: Váczi Gábor.

CSÉKI ANDREA – FÜZESI ANDRÁS

259. Ökörítófülpös, Új-legelő

(M49-28. lh., KÖH 80209)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Sza

2011. február 16–17-én, 22-én, március 2–4-én, és 18-án a nyíregyházi Jósa András Múzeum munkatársai terepbejárást végeztek Őr, Jármí, Nyírmegyes, Nyírcsaholy, Kocsord, Györtelek, Ökörítófülpös és Porcsalma községek határában az M49 gyorsforgalmi út „A” nyomvonalvariánsa mentén.

Közepes intenzitású, É–D irányú, 320×350 m kiterjedésű császárkori lelőhely, Ökörítófülpöstől DDNy-ra, az Új-legelő és a Német-tagi-csatorna által közrezárt keskeny, szántott sávban. Feltételezhetően továbbterjed É-i irányba is, azonban a vizsgálatot a legelő lehetetlenné tette.

Munkatársak: Körösfői Zsolt régész, Bocz Péter régésztechnikus, Mester Andrea gyűjteménykezelő, Szmolár Edit segédrestaurátor, Kiss László és Vízler Csaba rajzolók.

PINTYE GÁBOR – TOLDI ZOLTÁN – TOMPA GYÖRGY

260. Örményes, Kepik-dűlő

(KÖH 76947)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő, Á

Az „Örm K-1 és RAG Örm-2 gáz kutak bekötés” projekt keretében került sor 2011. március 13–15. között a nyomvonal terepbejására, aminek eredményeként egy új régészeti lelőhelyt lehetett megfigyelni a település határában.

Az itteni, a nyomvonal 4. sz. lelőhelye, a legintenzívebb és egyben legnagyobb kiterjedésű, amelyről néhány őskori, kézzel formált, durva kerámiát és több középkori, feltehetően a késő Árpád-korra datálható, esetenként hullámvonalas karcolt díszű edénytöredékeket, bogrács- és fazéktöredékeket gyűjtöttünk. Az őskori telepnyomok a lelőhely DK-i részén koncentráálódtak, míg az Árpád-kori anyag inkább az ÉNy-i rész felé haladva sűrűsödött.

F. LAJKÓ ORSOLYA

261. Ósagárd határa

(Nógrád megye) Pa, LT, N?, Kö?

A Szlovák–magyar gázvezeték Nógrád megyei szakaszának régészeti terepbejására 2011. október 25–28. között, valamint november 29-én került sor. A teljes nyomvonal hosszát bejártuk, azonban régészeti megfigyelést csupán a nyomvonal egyes szakaszain tudtunk végezni. Két korábban ismert régé-

szeti lelőhelyet újra azonosítottunk, valamint 13 új lelőhelyet regisztráltunk. Régészeti érdekű területként 9 helyszínt jelöltünk meg.

Bitang-dűlő (KÖH 78913): Ósagárd belterületétől D-re, a Bitang-dűlő elnevezésű ÉÉNy–DDK irányú domb ÉNy-i végén, a Barátság vezeték nyomvonalában, két erdősáv között található. A terület részben kaszáló, rossz látási viszonyokat nyújtott. Kevés kerámiatöredéket és egy pattintott tűzkötőredéket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése a növényzet fedettsége miatt pontosan nem határozható le. A lelőhely kora a szórványos emlékanyag alapján nem határozható meg (népvándorláskor?).

Hársas (KÖH 78917): Ósagárd külterületén, a település szélétől ÉNy-ra, mintegy 1 km-re, az erdős résztől közvetlenül É-ra, egy É-i tájolású lejtőn. A terület részben szántott, részben gyümölcsparcellákkal fedett, közepes látási viszonyokat nyújtott. Területén több tűzköböl készült, felső-paleolit jellegű pattintott köeszközt és gyártási hulladékot gyűjtöttünk. Be- gyűjtöttünk egy kelta edényperem-töredéket is. A lelőhely kiterjedése a közepes látási viszonyok miatt nem állapítható meg. A területen egy őskori időszak szállítás helyével, ill. egy kelta településsel számolhatunk.

Széles-mező (KÖH 78915): Ósagárd külterületén, a település szélétől 900 m-rel Ny-ra, a Széles-mező elnevezésű, K–Ny-i irányú domb tetején, az erdősávától D-re. Területén terepbejárás alkalmával több kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A terület egy része kaszáló, egy része szántó, de növényzettel fedett volt, rossz látási viszonyokat nyújtott. A lelőhely kiterjedése a növényzet fedettsége miatt nem állapítható meg. A lelőhely kora és jellege a szórványos emlékanyag alapján nem határozható meg (népvándorláskor?, középkor?).

Munkatárs: Zandler Krisztián.

GUBA SZILVIA

262. Paks, Alsó-Csámpa

(KÖH 74865)

(Tolna megye) U, V, Á

A Paks–Fadd új gázvezeték létesítését megelőzően 2011. március 20. és május 15. között a szomszédos, Dunaszentgyörgyhöz tartozó Proletár-dűlőben folyó megelőző feltárással azonos módon és részben párhuzamosan tártuk fel a kijelölt nyomvonal szakaszt. Az ásatás során a majdnem pontosan 1 km hosszú szelvény szakaszunk D-i végében a Dunaszentgyörgy–Paks határárok melletti vastagon feltöltött mélyebb rész környezetében régészeti objektumokat már nem találtunk. A 6-os sz. főút 118. km-szelvényben csatlakozó földútnál pedig a derékszögben a földút mellé törő nyomvonalat a szokásosnál mélyebben, 1 m mélységig humuszoltuk le, mert ezen a részen a homokviharok miatt többszörös átrétegződés van, melyekben azonban régészeti leletanyagot nem találtunk. A feltárást során a szelvény szakasz középső részén összesen 174 objektumot bontottunk ki, melyek két Árpád-kori sír kivételével mintegy fele részben az újkőkori, vonaldíszes telephez tartozó gödrök, árkok, ill. a kora vaskori telep beásásai voltak.

SZABÓ GÉZA